

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

ved H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen

INDHOLD

Poul Kürstein:

Insurgentofficerernes skæbne

Jes Christensen:

Hytten i gravhøjen ved Vedsted kirke

W. Christiansen:

Knapmageriet i Hostrup sogn

Olav Christensen:

To af Edvard Lembckes digte sunget gennem 100 år

Dansk-tysk historielærerstævne i Sydslesvig

Program for Dansk historisk Fællesforenings kursus

Sønderjysk månedsskrifts ekspedition:

Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder

Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev

Lærer Chr. Stenz adresse er: Sandved 5, Åbenrå

GRAM

BRØDRENE GRAM A/S

Køleanlæg VOJENS

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

Strik til hele familien

... men husk det skal være

mølægte

Sønderborg
GARN

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

KØBENHAVN F.

Sønderjyllands
Kreditforening

Haderslev

Sønderjysk
Tæppefabrik

A. R. Kjærby A-S
Højer

Restaurant **Grænsen**

C. Heiselberg
Krusaa

Hejmdals

BOGTRYKKERI
AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

Haslev

GYMNASIUM

Kostskole for drenge

Eksamensret til Mellemskole-,
Real- og Studentereksamen.

*Alle oplysninger ved henv. til
Peter Kæstel, rektor, Haslev*

Bogtryk

Bogbind

Th. Laursens Bogtrykkeri
Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50

Paul Thomsen

Krusaa

*Kolonial, spirituosa, køkkenud-
styr, trikotage, herreekvipering*

Brede Sogns

Spare- og Lånekasse

Bredebro . Telefon 41341

Stiftet den 1. maj 1875

Ladelund

Landbrugs og Mælkeriskole

Brørup station

Graasten Bank A/S

Kontortid 9-12, 2-4, lørdag 9-1

GRAASTEN

$\frac{1}{2}$ Sønderjysk Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

Insurgentofficerernes skæbne

Oprørere på pension

Af Poul Kürstein

Dog jeg frygter for dit sindelag; det har for meget i sig af menneskelig mildheds mælk.

Lady Macbeth i »Macbeth« 1. akt 5 scenc.

I krigens første træfning ved Bov blev som bekendt den slesvig-holstenske hær sprængt. Adskillige fanger faldt i hænderne på den kongelige hær, og nu meldte spørgsmålet sig: hvad skulle der ske med dem. Det siges, at Frederik den Syvende ville have dem decimeret, d. v. s. at hver 10. mand skulle skydes, og ligeledes forlyder det, at overkommandoen havde det største besvær med at få Hans Majestæt fra den tanke. Der skete dem så intet andet, end at de blev, hvad de selv havde kaldt sig i deres slagsang: Schleswig-Holstein meerumschlungen. De blev så meerumschlungen, at de ikke kunne forlange mere: de blev anbragt på et par linjeskibe i flådens leje. Den slesvigholstenske memoire- og propagandalitteratur svælger i skrækkelige beretninger om den forfærdelige tid på »Dronning Marie« og andre skibe. Undersøger man sagen lidt nærmere, viser det sig, at de så-mænd ikke havde det værre end danske orlogsgaster altid har haft det, lidt trangt måske, men ikke slemt, og da den første tid var gået, fik krigsfangerne endog lov til at gå i Tivoli. De af dem, der havde bekendte i København, der ville gå i borgen for dem, fik lov til at bo ude i byen. Ved hver våbenstilstand blev fangerne udvekslet.

Overkommandoens grunde til at modsætte sig en decimering kunne være gode nok. Man kunne for eksempel derigennem medvirke til, at denne krig ikke som andre borgerkrige blev alt for vild og blodig. I virkeligheden blev denne krig da også fra begge sider ført så hensynsfuldt og ridderligt, som det aldrig før eller siden er set, bortset fra slagene, da det nu engang er begrænset, med hvor stor ridderlighed man kan slå hinanden ihjel. Men kongen kunne have henvist til gældende ret. Det var vitterligt sådan dengang, at oprørere blev skudt. Europa i 1848 frembyder en overflødighed af eksempler. Vi kunne undersøge, hvordan østrigerne optrådte i Ungarn, hvad der skete i Italien eller forfølge franske paralleler helt op til Pariserkommunen i 1870–71, men lad os nøjes med et tilfældigt eksempel, nemlig preussernes behandling af tyskeren Otto von

Corvin. Han er mest kendt som forfatter til en meget læst, men ikke særlig god, for ikke at sige en dårlig bog om den romerske kirkes overgreb: »Pfaffenspiegel«. Han deltog i 1849 i opstanden i Baden og blev af preusserne indesluttet i Rastatt. Som kommandant for denne fæstning overgav han den på nåde og unåde til preusserne. Der blev straks holdt standret over officererne, der alle blev dømt til døden og skudt på stedet. Corvin alene reddede livet, fordi kun 5 af 6 dommere stemte for dødsstraf. I stedet for sad han i fængsel i 6 år i en enecelle, der var 6 skridt lang og 6 skridt bred. Da han endelig kom ud, blev han jaget fra den ene tyske stat til den anden, indtil han endelig fandt et foreløbigt fristed – i Holsten på den danske stats grund!¹⁾

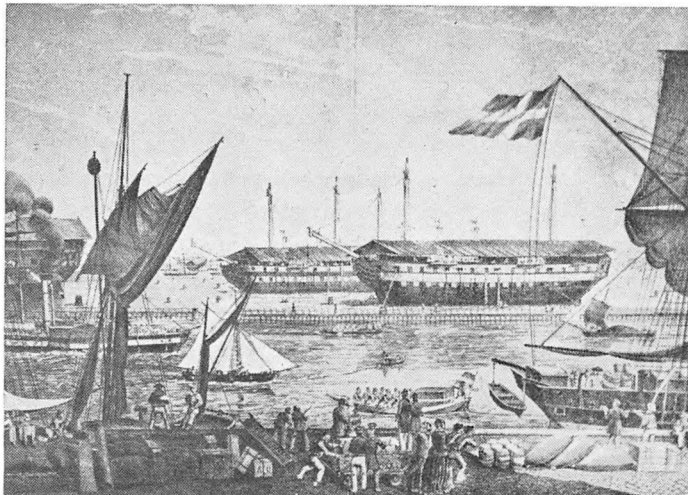
Eksemplet er udmærket, da vi i denne lille undersøgelse også skal se lidt på preussernes andel i insurgentofficerernes videre skæbne.

Der var andre end kongen, der mente, at overkommandoens mildhed var et fejlgreb. Den senere generalkrigscommission måtte fra en arrestant høre, at han ikke kunne tro, at han havde deltaget i et oprør. De fangne slesvigholstenske officerer var jo blevet behandlet som krigsfanger og var blevet udvekslet, og det gjorde man ikke ved oprørere. Det kan næppe helt afvises, at man ved at undlade at statuere et eksempel har bidraget til at forvirre begreberne på et tidspunkt, da der synes at have fundet en vis besindelse sted hos flere oprørsofficerer, der søgte at få deres afsked fra insurgentarmeen. Det ville Prinsen af Nør dog naturligvis ikke høre tale om.

Den milde kurs blev imidlertid fastholdt af kongen og regeringen ,og en kongelig proclamation af 12. maj 1848 lovede »Vor kongelige Benaadning og Tilgivelse for det Skete« til dem ,der angrede og afstod fra videre oprørske handlinger.²⁾ Det kom bl. a. fæstningskommandanten i Rendsborg oberst Seyffarth til gode, idet han udtrykkelig blev fritaget for videre tiltale for sin kortvarige tilslutning til oprøret med begrundelse i denne proclamation. Han blev da udelukkende dømt for sin forsømmelighed som fæstningskommandant.³⁾

Mildheden har imidlertid også sin pris, og man kan i hvert fald sige, at den ikke bidrog til at skabe rene linjer. Dog har overkommandoen principielt altid skelnet skarpt mellem de krigsførende magters officerer, preussere og forbundshæren, på den ene side og de oprørske officerer på den anden side. Ved de praktiske forhandlinger, der var nødvendige som følge af våbenstilstandsforhold har man aldrig fra dansk side villet forhandle med insurgenterne.

Som bekendt trak Preussen og det tyske forbund sig ud af krigen, og i 1850 havde vi kun den slesvigholstenske hær at slås med. Den 14. juli 1850 udstedte kongen en proclamation til de i hertugdømmerne fødte officerer, der var ansat af insurgentarmeen *efter* 24. marts 1848, og altså

Linjeskibene Dronning Marie og Valdemar som fangeskibe for insurgenter.

ikke havde været kongelige officerer. Der blev tilsikret dem ikke alene fuld straffrihed, hvis de straks nedlagde våbnene og begav sig til den kgl. armé eller til et sted uden for oprørets magtområde og derfra indsendte deres underkastelse og troskabsed, men desuden skulle det stå dem frit for at tjene i deres charge eller eventuelt at blive pensioneret. Dette var i 1850 en overmåde liberal indstilling til oprørere, og denne linje blev oven i købet fortsat *efter* Isted-slaget, og efter at kongens magt var genoprettet i Holsten.⁴⁾

Den 29. 3. 1852 udkom det kongelige patent om amnesti.⁵⁾

Alle underofficerer og menige fik af sær kongelig nåde *fuld* amnesti. Så vidt man kunne overkomme det, fratog man dem deres slesvigholstenske penge, som jo var ulovlige, og deres selsvigholstenske krigskors.⁶⁾

Amnestien for underofficerer gik så vidt, at underofficerer, der havde tjent i den danske hær, men var gået over til oprørerne og efter lovens lydelse skulle have lidt en frygtelig straf, ikke alene blev genansat, men de fik endog allerede i juli 1852 lov til atter at anlægge de for veltjente underofficerer bestemte hæderstegn, for så vidt som de havde fået hæderstegnet før oprørets udbrud. Med hæderstegnet var forbundet et ikke uvæsentlig løntillæg, så det drejede sig ikke blot om en knaphulsdekoration.⁷⁾

Underofficerer af den danske hær var under krigen af den provisoriske insurrectionelle regering blevet forfremmet til officerer. Nogle af disse blev genoptaget i den danske hær som officerer. 2. dragonregiment skulle i 1858 til forbundsinspektion i Rendsborg, men krigsministeriet forlangte så, at tre af disse officerer skulle blive hjemme. Den ordre måtte han

imidlertid tage tilbage, da både Prins Christian (Christian 9.), der var chef for rytteriet, og general Hegermann modsatte sig ordren, fordi disse officerer havde fået fuld amnesti. Den retsindige general Müller, der omtaler begivenheden i sin dagbog, slutter sig helt til denne mening, »men«, skriver han: »jeg nægter ikke, at det var ønskeligere, om disse tre kunne befordres paa anden Maade, – At de have tjent i Jnsurgenthæren og der ere avancerede til Officerer, er ikke det mest stødende, men at de derved ere sprungne Officerer forbi, som tidligere stode som Officerer i Regiment med dem, medens de kun vare Underofficerer, det er det trykkende for de Officerer, der bleve Kongen tro og desuagtet kun ere Sekondløjtnanter, mens de andre alt i 8 Aar nyde Premierløjtnants Gage.«⁸⁾

Alle officerer, der først var blevet ansat i den slesvigholstenske hær efter oprørets udbrud, blev ligeledes amnesteret, selv om de ikke havde fulgt opfordringen i kongens proclamation af 14. juli 1850. Og ikke mindre end 43 blev ansat i den danske hær som officerer. Hermed forholdt det sig sådan: Efter at den slesvigholstenske regering havde opgivet ævred 1851 efter hårdt pres fra de tyske stater, blev der indsat en midlertidig Øverste Regeringsmyndighed i Holsten. Den bestod af en østrigsk, en prøjsisk og en dansk regeringskommissær. De ophævede de love, der var givet af den slesvigholstenske regering, og opløste insurgentarméen. Af dennes rester oprettede de det Holsten-Lauenborgske Forbundscontingent, som kongen som hertug af Holsten var forpligtet til at stille til det tyske forbunds rådighed i tilfælde af en forbundseksekution. Officererne var hovedsagelig fremmede, og da kongens myndighed var genoprettet i Holsten i 1852, blev de erstattet af danske officerer i de øverste grader, mens løjtnantsgraderne og til dels kaptajnsgrader blev udfyldt med tidligere slesvigholstenske officerer. Meningen var, at de skulle danne en stødpude mellem de danske officerer og de tidligere slesvigholstenske menige, som nødvendigvis måtte indkaldes igen til aftjening af deres danske værnepligt.

Forbundscontingentet blev opløst i 1852, og regimenterne blev indordnet i hæren på linje med dens andre regimenter. De blev forlagt til kongeriget, og med dem fulgte adskillige af disse tidligere slesvigholstenske officerer. Trods flere tilbud om at gå i preussisk tjeneste forblev de trofast i den danske hær. Ved krigsudbruddet 1864 var der 19 tilbage. De gjorde alle tjeneste under krigen. 2 faldt, 2 blev såret, alle blev de nævnt i dagsbefalinger, og 11 blev indstillet til ridderkorset. Endnu så sent som efter krigen fik de atter et preussisk tilbud, som de atter afslog. Trods denne trofasthed siges det, at deres fortid blev brugt som påskud til at hindre deres advancement. En dansk officer anførte i en samtale med en preussisk officer netop den grund: »De har kæmpet imod os«, hvortil preusseren svarede: »Das ist bei uns auch der Fall, wir haben auch Kameraden, die

gegen uns gefochten haben, Hannoveraner und Hessen. Davon ist aber gar nicht die Rede, sondern davon ob sie gut gefochten.«

Disse slesvigske og holstenske officerers troskab er et lyspunkt i hærens historie.⁹⁾

Marts-officererne derimod var udelukket fra amnestien. »De derimod, der den 24de Marts stode i Vor Tjeneste som Officerer, men glemmende Eed og Pligt ere traadte i Oprørets Tjeneste, ere undtagne fra denne Amnestie ,og ville være at anholde, hvor de antræffes indenfor Vort Monarchies Grændser.«

Men inden amnestipatentet var offentliggjort, var linjen for behandlingen af disse mænd allerede udstukket.

Under Isted-slaget blev premierlieutenant af 15. linje-infanteribataillon, nu kaptajn i insurgentarméen F. von Jess fanget. Efter et lazaretophold blev han indsat som fæstningsarrestant i Citadellet Frederikshavn (Kastellet i København) og stillet for en stabskrigsret som »greben med Vaaben i Haand mod sin Herre og Konge«. Det blev hurtigt fastslået, at den anklagede havde aflagt den almindelige troskabsed til kanonen. Jess var nemlig oprindelig artilleriofficer og artilleriet førte ikke fane.

Jess anførte ,at han som født holstener kun havde svoret hertugen af Holsten troskab. Statsretligt eksisterede begrebet holstener vist næppe, men selv om det gjorde, er det tvivlsomt om Jess var holstener. Han var født i Rendsborgs holstenske del, men hans fars slægt var sydslesvigske, og både hans far, der var officer, og han selv var som officerer under militær jurisdiktion og dansk (kongerisk) lov. Jess fortsætter: »Skulde nu min Eed under alle Omstændigheder kun være aflagt til Kongen og ikke til Hertugen, saa maatte jeg jo ved den muligen indtrædende Omstændighed af den Kgl. Mandsstammes Uddøen, i hvilket Tilfælde ifølge bestaaende Arveforhold i det Mindste Holsteen fik en egen Hertug, som født Holstener kunne komme til at maatte forblive i dansk Tjeneste, fordi jeg efter saadan Forklaring kun havde aflagt Kongen af Danmarks og ikke Hertugen af Holsteens Efterfølgere Lydighedseden. – Nei, det kan visseligen ikke være Meningen af den omtalte Eed.« At den danske regering havde behandlet de ved træfningerne ved Bov, Kruså og Flensborg tilfangetagne officerer som krigsfanger, betragter han som et fuldgyldigt bevis på, at hans opfattelse af sagen er rigtig. Auditøren, der efter den gældende rettergangsordning tillige var hans forsvarer, spørger så krigsministeriet om dets mening og arveprins Frederik Ferdinand svarer »med ikke ringe Forundring«, at det, at insurgentofficererne tidligere er blevet behandlet som krigsfanger, »er noget, der var afhængende af Hans Majestæts Forgødtbefindende, og begrunder intet retsgyldigt Krav paa samme Maade for andre Insurgenter«. Lige så let er det at afvise Jess, når han anfører, at hans bataillon i 1843 var blevet tildelt det kontingent, som kongen som

hertug af Holsten skulle stille til det tyske forbund. »Bataillon en utraadte ikke af sit undersaatlige Forhold til Kongen, traadte ikke i nogen anden Magts Tjeneste, løstes ikke fra sin Troskabseed til Kongen, og aflagde ikke Troskabseed til nogen anden Magt. ... Kongen har ved at indtræde i det tyske Forbund, selvfølgeligen ikke tilstaaet dette en Berettigelse til at anvende nogen Deel af Kongens Armee til dermed at bekrige Hans Majestæt.«

Dommen blev ,at Jess som oprører og landsforræder skulde have ære og liv forbrudt, den højre hånd skulde hannem levendes afhugges kroppen parteres og lægges på hjul og stejle og hoved og hånd sættes på en stage.

Det lyder grufuld, især det med hånden, men dommen kunne efter loven og krigsartiklerne ikke være anderledes. Næppe har nogen af krigsrettens dommere tænkt sig, at straffen skulle eksekveres. Allerede ved Struensees henrettelse var tiden løbet fra disse barbariske straffemetoder, og der var dog gået 70 år siden dengang. Straffen er vistnok endnu anvendt mod rovmordere o. lign. i århundredets første tiår, men i 1851 bifaldt Hans Majestæt, at en dødsdømt rovmorder vel skulle undlives, dog således, at han fritoges for at beklæde stejle og hjul, »hvilket skærpene Tillæg i den senere Tid ikke let sættes i Fuldbyrkelse«. Dommen skulle desuden først forelægges generalauditør Scheel til udtalelse og endelig afgøres af kongen.

Generalauditøren anser dommen for rigtig. Uden videre kan man, skriver han, kun antage, at den dømte bør fritages for »de med den idømte Livsstraf forbundne Skærpelser« (stejlen!). Og hvis han bliver benådet, må straffearbejde på livstid træde i stedet for. Dog mener generalauditøren, at hvis andre insurgentofficerer er blevet behandlet som krigsfanger, må denne nåde også blive Jess til del, for »det er Monarchen værdigt ogsaa i Udøvelsen af sin Naade at iagttage saavidt muligt den Retfærdighed, som fordrer lige Behandling for lige Skyld«. Desuden har Hans Majestæt lovet ikke at angribe Holsten, så at den holstenske hær har fået en vis folkeretlig beskyttelse, og så længe det er uvist, hvilke indskrænkninger man af politiske grunde må gøre i strafansvaret, finder generalauditøren det betænkeligt at anvende en vanærende straf (strafarbejde) og foreslår statsfængsel på livstid, som ligner krigsfangenskab og ved en eventuel nådesakt let kan ændres. Endvidere foreslår generalauditøren at sagen på grund af dens politiske vigtighed behandles i statsrådet, forinden Hans Majestæt afgiver allerhøjeste resolution i sagen.

Sagen kom ikke i statsråd, og den fik et andet udfald end Scheel havde drømt om.

»Af særdeles Kongelig Naade formilde vi Stabskretsdommen derhen, at Premierleutenant af forrige 15de Linie-Infanterie-Bataillon Frederik v. Jess skal have sin Charge forbrudt og forvises samtlige Vore

Rige og Lande, og hvis han udi samme senere skulde lade sig finde, da skal han hensættes i Statsfængsel paa Livstid.

Christiansborg Slot, den 15de Januar 1851

Frederik R

/ Hansen.«

Og med et dansk skib blev Jess transporteret til Lübeck.¹⁰⁾

Jess blev fanget med våben i hånd. Schütz og Wasmer meldte sig selv efter fjendtlighedernes ophør, fik samme dom, men de fik lov at sidde i længere tid. Hvorfor denne påfaldende forskel i behandlingen?

Jess' far havde været dansk officer. Som ganske ung udmærkede han sig i krigen 1813, fik ridderkorset og blev hurtigt forfremmet og endte som oberst. Frederik den Sjette stod fadder til hans førstefødte Frederik v. Jess sammen med hertug Frederik Vilhelm Leopold af Lyksborg, Christian den Niendes far.¹¹⁾ Frederik v. Jess kom på landkadetakademiet men bestod ikke eksamen. Normalt skulle det betyde slut på en militær løbebane, men Frederik fik lov til at komme på den militære højskole, der var beregnet for videnskabeligt begavede officerer, og efter nogen tid her kunne han udnævnes til løjtnant.¹²⁾ Det må antages, at man ikke har været alt for begejstret for at have Frederik den Sjettes gudsøn siddende på Christiansø.

Den øverste regeringsmyndighed i Holsten havde ophævet den slesvig-

Frederik v. Jess som major i British-German-Legion i Krim-krigen.

holstenske lov af 15. 2. 1850 om pensionering af oprørsofficererne, og hæren var blevet opløst. Dermed var disse officerer ikke alene blevet arbejdsløse, men også brødløse. Alt som den tid nærmede sig, da Holsten skulle overgives til kongen, gik de over grænsen til Hamborg.

Disse officerer var vel kendte med danske forhold, og vel vidende, at det milde klima i danske sind har en forbløffende evne til at læge selv de værste sår, sendte de fra Hamborg et brev til kongen. At overbringe det selv var naturligvis en umulighed. Af de lyksborgske prinser havde bl. a. Prins Carl deltaget i oprørets første fase, men havde allerede tidligt trukket sig ud af det og bosat sig i Dresden. Efter krigen kunne han vende tilbage til det danske hof. Dog måtte han først bede om forladelse. Til ham henvendte officererne sig, og han kunne naturligvis ikke sige nej, for hans og de andre prinsers eksempel havde ført mangan brav mand på glatis. Han lovede at overbringe petitionen. Den gik ud på, at officererne var blevet ladet i stikken af deres overordnede – hvad der ikke var helt usandt – at de havde ment at måtte slutte sig til den provisoriske regering, der bestod af så ansete mænd i hertugdømmerne, og at de hele tiden havde ment ikke at deltage i et oprør, men tværtimod at bekæmpe et oprør – i København! Nu var de blevet brødløse, men håbede på den landsfaderlige nåde og mildhed, hvormed Hans Majestæt omsluttede alle tro undersåtter.

Kongen nægtede imidlertid pure at modtage petitionen.¹³⁾

Der var kun een mulighed for at vende hjem: at lade sine forhold undersøge ved en krigsret. Major C. C. Schütz, oberst Seyffarth, capitain på vartpenge H. C. W. v. Wassmer og capitain F. A. W. du Plat meldte sig og blev stillet for en generalkrigscommission, der var blevet nedsat på Gottorp.¹⁴⁾

Premierlieutenant Jess var i lazarettet blevet behandlet som menig soldat og havde i varetægtsfængslet fået den simpleste forplejning. Ved arrestationen af de i det følgende omtalte officerer udgik der imidlertid ordre til at udbetale dem deres normale løn, indtil de var blevet dømt.¹⁵⁾ Dette var naturligvis også det principielt rigtige.

Kaptajn du Plats sag var den vanskeligste. Han var ingeniørofficer og var som sådan beordret til vejbygningsarbejde i hertugdømmet Lauenborg. Dette land forblev aldeles uberørt af oprøret. De lauenborgske jægere ville ikke være med og gik hjem. Den lauenborgske regering kunne fortsætte at regere i kongens navn. Kaptajn du Plat forblev i Lauenborg, endog efter at tilstanden var blevet radikal ændret, da det tyske forbund havde besat landet og indsat en regering, som du Plat aflagde troskabsed til. Han afbrød enhver forbindelse med ingeniørkorpset i København og undlod at melde sig til tjeneste. For retten hævdede han, at han i sin egen skab af opsynshavende med det lauenborgske vejvæsen var civil embeds-

mand, men retten ville ikke godkende denne vilkårlige skelnen. du Plat var soldat og blev derfor dømt for desertation og brud på sin troskabsed og skulle have sin ære og charge forbrudt.

Kongen benådede ham imidlertid på æren.¹⁶⁾

Hans navn leder tanken hen på hans to fætre, de to brødre Cæsar og Glode du Plat. Den første, major Cæsar du Plat, sluttede sig til oprørerne på prinsen af Nørs foranledning. Han var kendt som en af hærens dygtigste officerer og var egentlig udset til at være slesvig-holstenernes generalstabschef. Men på sine gamle forældres indstændige bøn – faderen var dansk officer – lovede han ikke at drage sværdet mod sin konge og overtog derfor en post i krigsdepartementet.¹⁷⁾

Som om det var bedre!

Glode du Plat forblev loyal og fik betroet vigtige poster, bl. a. som kommandant i Slesvig. Det var ham, der udstedte det meget omtalte hilsepåbud i Angel, drevet dertil af de angelske bondehærske impertinente opførsel overfor danske officerer. Han blev omgående desavoueret af regeringen, som førte en afspændelsespolitik. I 1864 var han i hærens øverste ledelse og faldt den 18. april på Dybbøl bjerg.

Disse tre slægtinges forskellige holdning og skæbne er et eksempel på, hvordan det ulykkelige oprør kunne dele familier.

Som bevis på deres i virkeligheden loyale sindelag prøvede de anklagede insurgenter at anføre, at de havde underskrevet en protest mod et forslag, der var blevet behandlet i den slesvigholstenske stænderforsamling, og som gik ud på ophævelse af den påståede personalunion (mellem kongeriget og hertugdømmerne) og den deraf følgende afsættelse af kongen. Det kom de imidlertid galt fra, for i den hed det, at »wir haben mit weniger und mehrerem Glück den Angriffen einer fanatisierten dänischen Armee unter Anführern, die gewaltsam sich unserm Herzoge und Könige aufgedrungen, Widerstand geleistet; werden so Gott will, im Vereine mit Deutschlands ehrenwertesten Regimentern, geführt von Deutschlands ausgezeichneten Anführern auch ferner Widerstand leisten.«¹⁸ Dermed havde de selv givet beviset for anden del af anklagen: landsforræderi. General-krigscommissionen foreholdt de anklagede, at fra det øjeblik fremmede tropper dukkede op, måtte enhver tvivl om sagernes stilling forsvinde.

Sådan var det da også gået oberst Seyffarth, garnisonskommandanten i Rendsborg. Da prinsen af Nør meddelte ham, at preusserne ville komme, var han ikke længere i tvivl om oprørets karakter og trak sig ud af det. Som allerede nævnt blev han heller ikke dømt for sin andel i oprøret, men udelukkende for sine forsømmelser som fæstningens kommandant. Han blev fradømt livet og chargin, men dommen blev formildet, så at han fik sin afsked i nåde.¹⁹⁾ Han døde, inden man fandt ud af, at han godt kunne have fortjent pension, som hans enke så fik.²⁰⁾

Sagen mod major C. C. Schütz var den alvorligste. Han var ansat ved 2. artilleriregiment i Rendsborg. Tvunget af omstændighederne nedlagde hans regimentschef sin kommando og tog til København, mens Schütz på prinsen af Nørs opfordring overtog kommandoen både over artilleriregimentet og tøjhuset. Han erklærede over for prinsen, at han ikke ville drage sværdet mod sine tidligere kammerater, og prinsen forsikrede, at det heller ikke ville blive forlangt af ham. Ikke desto mindre ledede han fæstningen Rendsborgs armering og udleverede våben og udrustning til hele den slesvigholstenske hær. Han udrustede også von der Tanns korps, der skulle forsøge at entre nogle danske krigsskibe, der lå på Kiel fjord. Han fik at vide, at kongen havde betegnet opstanden som oprør og ville nu trække sig tilbage. Til det bemærkede prinsen af Nør blot, at hans personlige mening om kongens stilling ikke kunne komme i betragtning og afsked kunne han ikke få. Som regimentskommandør virkede han for en indsamling til den tyske flåde og fik derfor tak og ros. Selv efter at fremmede tropper havde angrebet kongen af Danmark, havde han ydet dem al mulig støtte, men det var dog efter et sammenstød med den preussiske general Bonin, at han havde fået sin afsked. I 1851 havde han henvendt sig til general Bardenfleth og havde udbedt sig, at denne ville skaffe ham Hans Majestæts nåde, og hvis denne blev ham til del, udtrykte han ønske om at få kommandoen over det holstenske artilleri eller kommandantposten i Rendsborg.

Den sidste post var det, at oberst Hans Helgesen, helten fra Frederiksstad, fik!

I krigsretten fastholdt Schütz hårdnakket, at han i hele sit virke kun havde tænkt på kongens bedste, og det synes, som generalkrigscommissionen har haft møje med at få ham overbevist om, at han havde fejlet, så at han til sidst bad om, at Hans Majestæts unåde ikke måtte ramme ham alt for hårdt.

Dommen blev afsagt efter Danske Lov 6-4-3 cfr. 6-4-1, den 21. krigsartikel og forordningen af 24. september 1824. Han blev dømt som oprører og landsforræder, og straffen blev den samme som for kaptajn Jess. Det behagede kongen at benåde ham til livsvarigt tugthus.²¹⁻²²⁾

H. C. W. Wasmer var ved hærens reorganisation i 1842 kaptajn, men blev sat på vartpenge og levede som privatmand. Han meldte sig frivilligt til tjeneste hos prinsen af Nør, som satte ham til at formere et eget frikorps, som insurgentarmeen dog fik så ringe fornøjelse af, at det snart blev opløst. Han deltog så som infanteriofficer, men søgte og fik sin afsked i foråret 1849 på grund af sygdom. Senere meldte han sig frivillig som menig, men måtte atter trække sig tilbage på grund af en alvorlig nervesvækkelse. Flere af hans forklaringer var af en sådan art, at generalkrigscommissionen fik indhentet et lægeskøn over hans mentale til-

stand. Det gik ud på ,at hans mentale tilstand måtte antages til enhver tid at have været sund og normal. Derefter havde krigsretten ingen mulighed for at kunne komme uden om loven. Wasmer blev dømt som oprører og landsforræder til den i loven fastsatte kvalificerede livsstraf: »at have sin Ære og sit Liv forbrudt, den høire Haand af hannem levende afhugges, Kroppen parteres og lægges paa Steile og Hjul og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage.«

Om en eksekution af denne dom kunne der naturligvis ikke være tale. Når Schütz var sluppet med tugthus, kunne Wasmer naturligvis ikke engang skydes. Hans Majestæt formildede dommen til, at Wasmer skulle hensættes i statsfængsel på kongens nåde.

Forskellen på disse danske og Corvins preussiske dom var, at mens dennes var tidsbegrænset til 6 år, var Schütz og Wasmers ubestemte. Men mens Corvin sad alene og ikke fik en eneste dag eftergivet, havde både Schütz og Wasmer været på fri fod i lang tid, da Corvin endelig så dagens lys, og de havde haft det anderledes behageligt i deres fangenskab.

Schütz var i tugthuset i Viborg i knap en måned. Efter 4 måneders mellemlandning på Kronborg kom han i juni 1853 til Christiansø, hvor han traf Wasmer. Ved en kgl. resolution af 31. 10. 1852 blev der tilstået Wasmer 1 rigsbankdaler daglig til samtlige fornødenheder. Schütz har næppe fået mindre.²³⁾

Til forståelse af, hvad 1 rigsbankdaler var værd i datidens Danmark, kan følgende anføres. I 1852 skulle en veltjent sergent af den vestindiske hærstyrke anbringes under betryggende forhold. Dertil havde man Christians Plejehus i Egernførde. Da sergenten hørte under toldvæsenet, skulle dette godtgøre hæren udgifterne. Til den ende blev det udregnet, at den gennemsnitlige udgift for lemmer i Christians Plejehus var 64 rigsbankdaler årlig.²⁴⁾ Den dømte oprører og landsforræder fik altså en forplejning, der var 5 gange så meget værd som en tro og veltjent sergent. Samme år blev en premierlieutenant ansat som materielskriver i færstningen Als og Sundeved med reglementeret gage på 350 rigsbankdaler årlig og 6 rigsbankdaler månedlig i kvarterpenge. Det skulle han føde kone og børn med.²⁵⁾

(Fortsættes i næste nummer)

HENVISNINGER OG NOTER

Departementstidende (Dept.).

Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve den danske Krigsmagt til Lands angaaende (Rescr.). J. N. Fürsen-Bachmann: Lebenserinnerungen (i: Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, 5. 1917) (Fürsen).

Die vormärzlichen Schleswig-Holsteinischen Officiere am 24. März 1848. 1885. (Officiere, I). Die vormärzlichen Schleswig-Holsteinischen Officiere im Kampfe um ihr Recht. 1889. (Officiere, II).

1) Otto von Corvin: Pfaffenspiegel. 43. Ausg. u. å. s. 383 ff.

2) Dept. 1853 s. 345 ff.

3) Sammesteds.

- 4) Rescr. 1850.
 - 5) Rescr. 1851–52, s. 106–07.
 - 6) Officiere I, s. 33.
 - 7) Rescr. 1851–52, skrivelse af 10. juli 1852, skrivelse af 16. 12. 1852, skrivelse af 8. 7. 1852.
 - 8) E. Bodenhoff: Den gamle General. Uddrag af Generalmajor Frederik Gotthold v. Müllers efterladte papirer. 1914, s. 122–23.
 - 9) Emil v. Fischer: Et 50 Aars Officersjubilæum. 1901.
 - 10) Generalauditor Scheels relationer XLI 1850. (Hærens arkiv).
 - 11) Venligst meddelt mig af hr. Helgo Klatt, dattersøn af Frederik v. Jess.
 - 12) Venligst meddelt Helgo Klatt af Hærens arkiv.
 - 13) Tekst i Officiere I ,s. 43–46.
 - 14) Dept. 1852.
 - 15) Rescr. 1851–52. Anhang. Skrivelse 29. 4. 1852.
 - 16) Dept. 1852, s. 1001 ff.
 - 17) »Hans kærlige forældres forbandelse var ham vis, hvis han deltog i krigen med våben i hånd«, (Fürsen, s. 105).
 - 18) Tekst i Officiere I, s. 40–41.
 - 19) Dept. 1853, s. 345 ff.
 - 20) Dept. 1858, s. 521.
 - 21) Dept. 1852, s. 737 ff. Fürsen, s. 157 ff.
 - 22) Danske Lov 6-4-3: »Hvo som gjør noget Oprør, samler, eller værver Folk, inden eller uden Lands, gjør Stempling (d. v. s. sammensværgelse) enten med Indlændiske eller Udlændiske imod Kongen, eller Kongens offentlige (d. v. s. åbenbare) Fiender enten med Raad, eller Daad, bistaar, være lige Straf undergiven,« nemlig 6-4-1: »have forbrudt Ære, Liv og Gods, den høire Haand af hannem levendis afhuggis, Kroppen parteris og læggis paa Stægle og Hiul og Hovedet med Haanden settis paa een Stage.« Straffen er overensstemmende med straffen for at bruge hånden til Guds foragt, nemlig at bryde en svoren ed (Danske Lov 6-1-8), og stammer fra bibelen (2. Makkabæer 15. 30).
- Forordningen af 24. september 1824 ophævede bestemmelsen om boeslods for- tabelse, så at de dømte insurgenters formue ikke blev beslaglagt.
- Måske kan det undre, at officererne blev dømt efter Danske Lov, der normalt ikke havde gyldighed i Slesvig og Holsten. Imidlertid stod alle militærpersoner i alle forhold også i rent civile forhold, dog ikke når det gjaldt fast ejendom, under militær jurisdiktion og dansk (kongerigsk) ret, som det udtrykkeligt var fastsat i forordning af 11. maj 1798: »Ueberhaupt stehet Unser See- und Land- kriegsstand . . . unter dem dänischen Rechte und den ihm besonders vorgeschrie- benen Kriegsartikeln.«
- 23) Dept. 1852, s. 761–65. Rescr. 1851–52 s. 368, kgl. resolution 31. 10. 1852.
 - 24) Rescr. 1851–52.
 - 25) Rescr. 1851–52, s. 527.

Hytten i gravhøjen ved Vedsted kirke

Af Jes Christensen, Flensborg

Fra Vedsted degneskole strækker sig mod vest hen til Gamle Slukefter et lille højdedrag, en moræne fra istiden; på dette højdedrag ligger en række smukke gravhøje, der endnu er blevet forskånet for tilintetgørelsen. Tidligere talte rækken imod øst en høj mere, som altså nu ville være blevet nærmeste nabo til beplantningen på den vestre side af degneskolen.

Højen er nu forsvundet, men på grund af den ejendommelige bolig, der befandt sig på den, tiltrak den sig mange rejsendes opmærksomhed.

Endnu 1912 mindede en kraftig gyvelbusk om det sted, hvor hytten havde stået.

Der klages i nutiden over bolignød som et særligt onde, men i gamle dage har der også været mangel på boliger, thi småfolk havde ikke de fornødne midler til at rejse sig en fuldstændig bolig af gode materialer. Mangen en fandt på at udnytte givne forhold til på en billig måde at grundlægge et eget hjem.

Således tænkte også ægteparret Børlund og fik tilladelse til at rejse en lille hytte i den til præstegården hørende gravhøj. Gravkammerets store sidestene afgav solidt underlag for væggene i dagligstuen. Fra øst arbejdede man sig ind i højen, og den overflødige jord udjævnedes til en lille have. Byggematerialet har de vistnok fået foræret af befolkningen, medens de selv har udført byggearbejdet. Snart stod der et lille hus med dagligstue og køkken. Naboerne fortalte, at bygningen var meget primitiv til at begynde med, men i årenes løb udbedredes og forstørredes den, så den blev et lille hyggeligt hjem. Lunt lå den inde i højen, beskyttet mod de kolde nordveststorme, men mod sydøst nød ægteparret en smuk udsigt til kirken og Pothøj. Naboerne, der har kendt de gamle, har fortalt min far, at de små vinduer altid var fulde af de smukkeste blomster.

I året 1874 har min far set hytten nede fra landevejen, men da han 1887 blev kaldet som degn til Vedsted, var den desværre forsvundet.

Engang kom en kunstner fra København forbi højen med hytten, og ham kan vi takke for det billede, som for ca. 100 år siden har været offentliggjort i Illustr. Tidende. Et aftryk har min far overladt til Haderslev museum.

Ægteparret Børlund var fattige, men tilfredse folk. Han var veteran fra den store Napoleons-krig, havde derfor set meget af verden og var indehaver af St. Helena-medajllen. Gamle Børlund var meget stolt af denne, som blev givet til soldater, der i årene 1792–1815 havde kæmpet under Napoleons faner. Den bærer på den ene side Napoleon I's billede, på den anden indskriften: Campagnes de 1792–1815. A ses compagnons de glorie, sa dernière pensée. 5. 5. 1821.

Børlunds hovederhverv var at binde fejekoste ,som så solgtes i omegnen. Materialet dertil fandt han i rigelig mængde i moserne her. Stor fortjeneste gav det ikke til familien, men de var nøjsomme og i grunden lidt stolte af deres højborg, hvor Børlund følte sig som en konge på sit slot.

Engang besøgte den danske konge Christiansdal ved Hammelev for at bese glassliberiet der. Da steg den gamle veteran og højbo ned og gik til Christiansdal for at hilse på sin konge. Der fortælles, at han ikke gik forgæves, men vendte tilbage med en stor gave i klingende mønt.

Nu hviler de forlængst på kirkegården, som de hver dag havde for øje, og deres bolig er jævnet med jorden. Hvis gyvelbusken nu også er borte, er der intet mere, der minder om den gamle højbo, der havde tjent under Napoleons faner.

Min far, afdøde degn og lærer C. B. Christensen fra Vedsted, har kendt endnu to huse, der var indbygget i en gravhøj. Det ene lå mellem Neder Jerstal og Galsted ved den såkaldte Jægerlund, ejeren blev kaldt Frederik Tysker. Det andet var indbygget i en gravhøj nordvest for Glasergård ved Bevtoft. Ejeren hed Laurids Skrædder.

Knapmageriet i Hostrup sogn

Af. W. Christiansen

I det i maj udkomne halvbind af Sønderjyske Årbøger findes en artikel om knapmageriet, der fik en så stor udbredelse i sognene øst for Tønder og i sin tid var en god indtægtskilde for adskillige småkårsfolk.

Som et lille supplement til denne interessante fremstilling kan endnu anføres, at Tønder amtshus så sent som i 1851, da knapmageriet var stærkt på retur, modtog følgende skrivelse fra krigsministeriet, direktionen for armeens materiale: »Da direktionen har bragt i erfaring, at beboerne fra Jejsing ved Tønder forfærdiger hvide metalknapper, og man muligen kunne have brug for deslige knapper for armeen, så anmodes det kongelige amtshus tjenstlig om at foranledige prøver af deslige knapper hertil indsendt med opgivende af priserne på samme og leverance.«

Gamle knapmagerhjem i Rørkær.

Der foreligger ingen oplysning om, hvorvidt krigsministeriets har accepteret tilbudet ,som sandsynligvis er blevet sendt. Måske er det gået på samme måde som i 1811, da knapmagerne modtog en lignende anmodning.

I krigsårene 1812–14 måtte knapmagerne afgive en erklæring, af hvilken det skulle fremgå, at det var eget fabrikat ,de faldød. Ligeledes måtte de opgive varemængdens størrelse og bestemmelsesstedet. Der foreligger atten sådanne attester, og af disse fremgår det, at man har søgt om at udføre i alt 767 gros. Chr. P. Møller ønsker at afsætte 100 gros til Holstebro, Anton Carstensen 80 gros til Haderslev, Lorenz Lorenzen 30 gros til Fyn, Jens Carstensen 30 gros til Fanø o. s. v.

Den 15. maj 1844 blev der ved allerhøjeste resolution givet tilladelse til, at følgende fire: Carsten Chr. Nielsen, Peter Christensen og Mathias Mathiesen, alle fra Jejsing, samt Andreas Petersen Trausted fra Maiborg i Burkal sogn rekognitionsfrit indtil videre måtte husere i købstæderne og landdistrikterne i hertugdømmet Slesvig.

Andre søgte om lignende ret. Således sender i 1854 Christian Dumstreich og Christian Lønne fra Rørkær følgende skrivelse: »I den faste overbevisning, at vort høje kongelige amtshus på alle mulige måder vil fremme alle deres undersåtternes velvære, såvel som hver enkeltes huslige velgående og lovlige næringsvej ,vover vi underdanigste knapmagere ærbødigt at besvære vort kongelige amtshus, som har en så stor indflydelse på vor huslige velvære og vor familiens subsistens. Vi har nu engang lært knapmagerhåndværket, såfremt vi kunne få allerhøjeste tilladelse til lige-

som vore fædre i forrige tider havde privilegium til selv at rejse med deres selvforfærdigede metalknapper til Danmark og sælge dem i Jylland og på øerne såvel i købstæderne som på landet – den tid var der mange knapmagere, som ikke alene ernærede deres familier godt, men endog havde tilovers og blev velhavende. Men nu, efter at det er forbudt at rejse med vore knapper endog for en lille pris, så at vi ikke kan tjene det tørre brød med vore hænder og må med vore kære familier hungre eller falde fattigkassen til last, da vi ikke har lært bondearbejde og dertil ikke er duelige som andre. Vi lever virkelig i en ynkværdig stilling, så længe vore fabrikaters afsættelse er så indskrænket og forhindret. Der er her i sognet 4 knapmagere, som har tilladelse til at rejse med disse fabrikater i hertugdømmet Slesvig, men der er ikke kursen, hvor deslige fabrikater er brugelige og lader sig afsætte. Derimod ville vi finde langt bedre afsætning i Jylland og på øerne. Det er dog tilladt for enhver andet at rejse til Jylland og på øerne med kniplinger, trætøj, strømper, vævet tøj og spundet garn o. a. og til at sælge disse fabrikater, så synes os vore knapper måtte nyde samme begunstiggelse og i særdeleshed, da de fra gammel tid har haft så nåderige privilegium. Derom beder vi i dybeste ærbødighed.«

Men hele denne hjemmeindustri, der i over hundrede år havde givet sysselsættelse til mange virksomme hænder, havde på dette tidspunkt for længst kulmineret, og den anførte ansøgning turde måske være den sidste af de mange, mange skrivelser, der var blevet tilstillet myndighederne i håb om at få en eller anden begunstiggelse, der så vist godt kunne tiltrænges.

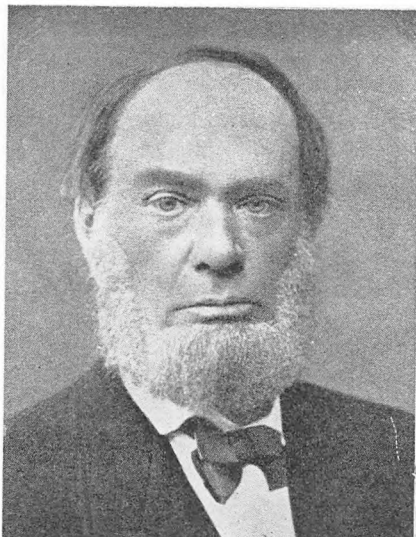
Kilde: Tønder amts arkiv, næringsvæsen. LA.

To af Edvard Lembckes digte sunget gennem 100 år

Af Olav Christensen

Digteren Edvard Lembcke, som fra 1850 til 1864 var konrektor ved Haderslev lærde skole, skrev under sin Haderslev-tid nogle af sine bedste og skønneste nationale sange. To af disse, »Vort modersmål er dejligt« og »Du skønne land med dal og bakker fagre« , blev i år for 100 år siden sunget første gang ved festlige lejligheder i Haderslev.

Da sognepræsten i Vilstrup, Frederik Boisen, der er kendt som redaktør af tidsskriftet Budstikken og derfor blev kaldt Budstikke-Boisen, i 1859 var blevet udnævnt til præst i Stege, og der i anledning af hans

Digteren Edvard Lembcke
1815–1897
Konrektor ved Haderslev lærde skole
1850–1864

bortrejse blev arrangeret en fest for ham på Harmonien den 13. april, blev Lembcke opfordret til at skrive et digt til lejligheden.

Lembcke skriver herom i sine erindringer, at det altid havde pint ham at skrive sange på opfordring. Han spekulerede først på en melodi og blev hængende ved »En dejlig ung ridder«, som dengang netop var blevet kendt gennem sangkvartetten, men medens han gik og nynnede på denne melodi, kom af sig selv »Vort modersmål er dejligt« fra, og der måtte skrives en anden lejlighedssang.

Dannevirke skriver den 19. april i en omtale af festen: »Ved en halvt offentlig sammenkomst her i byen forleden blev følgende sang for »Det danske sprog« afsungen, der er så smuk, at den fortjener at blive bekendt i en videre kreds.« Bladet aftrykker derefter sangen efter indhentet samtykke, men uden forfatterangivelse.

Digtet blev atter sunget ved en fest på Skamling den 30. juni samme år, og Dannevirke bemærker da, at sangen »ved en tidligere lejlighed var blevet sunget med meget stor begejstring og nu synes at være godt på vej til at blive en folkesang. For at virke hertil tillader vi os atter at aftrykke den,« tilføjer bladet.

Samme år, 1859, blev den 7. danske landmandsforsamling afholdt i Haderslev, og i den anledning blev der lørdag eftermiddag den 2. juli afholdt en stor festmiddag med 400 deltagere i et telt i Harmoniens have. Ved denne lejlighed blev det andet af Lembckes digte: »Du skønne land

med dal og bakker fagre« sunget første gang. Dannevirke aftrykker den 5. juli digtet, også uden at nævne forfatteren, og beretter samtidig, at landmandsforsamlingens præsident, baron Blixen-Finecke, efter sangen udbragte en skål for Slesvig, for »det uartige barn, der dog har nøglen til Danmarks hjerte.«

Lembcke skrev under sit Haderslev-ophold flere digte, men disse to – vel nok hans bedste – har vundet sønderjydernes hjerte og har gang på gang lydt ved møder og sammenkomster rundt om i vor landsdels forsamlingshuse gennem de mange år.

Dansk-tysk historielærerstævne i Sydslesvig

I 1951 indledte danske og tyske historikere og skolefolk et samarbejde med henblik på at udarbejde fælles retningslinier for skolebøgernes behandling af det dansk-tyske forhold. Et resultat af møder i Braunschweig og København blev et lille skrift, der angiver hovedlinierne, og som er optaget i »Den internationale årbog for historieundervisning 1958«.

Som et led i de fortsatte bestræbelser på at skabe – om ikke just harmoni – så dog gensidig anerkendelse af hinandens synspunkter over for grænselandets historie har »Foreningen af Gymnasie- og Seminarielærere i Historie« og »Der Schleswig-Holsteinische Geschichtslehrerverband« i dagene 24.–28. juni holdt et stævne på Grænseakademiet i Sankelmark. De to foreningers formænd, lektor *C. Lindhardt Hansen* og dr. *W. Pohl*, ledede møderne.

Navnet »Grenzakademie Sankelmark« har en ilde klang i mange danske ører. De danske i Sydslesvig har svært ved at glemme, hvorledes tyske myndigheder med daværende landråd, senere ministerpræsident, F. W. Lübke i spidsen hindrede opførelsen af en dansk folkehøjskole på dette sted. Det blev opfattet som et overgreb, at afvisningen især begrundedes med naturfredningsbestemmelser, eftersom disse senere kunne ignoreres, når talen var om et tysk akademi.

Men bortset herfra er der meget lidt i akademiets programmer, der leder tanken hen mod den gængse danske opfattelse af en nationalpolitisk institution. Akademiet har ikke megen lighed med en dansk folkehøjskole. Næsten hver uge afholdes et nyt stævne, der beskæftiger sig med emner af pædagogisk, religiøs, historisk og politisk art. Spørgsmål, som angår det delte Tyskland, står naturligt i forgrunden, mens emner med relation til tysk-danske grænseproblemer kun optager 10–15 procent af årets programmer.

Grænseakademiet blev indviet i 1952 med biblioteksdirektør *Fr. Schriewer* som leder. Han afløstes i 1954 af den nuværende leder, dr. *H. Dähnhardt*, som før var medarbejder ved det ansete blad »Die Welt« i Hamburg.

Mottoet for akademiet, »Patria cara, carior libertas, carissima veritas« (Kær (eller dyrebar) er hjemstavnen, kærere friheden, kærest sandheden), kunne også anvendes for det dansk-tyske hitorielærerstævne i Sankelmark. Den første dags foredrag ved landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*, Viborg, »Livegenskabet i Slesvig og Holsten og dets ophævelse«, og dr. *Harald Voigt* fra Kiel, »Slesvig-Holstens historie i middelalderen« kunne ved eftermiddagens rundbordskonference kun give anledning til saglig drøftelse. Det samme gjaldt stort set professor *Alexander Scharffs* foredrag om »Den slesvig-holstenske bevægelses og 1848-rejsningens hovedtanker« og professor *Troels Finks* redegørelse for »Dansk udenrigspolitik 1848–1920«. Der blev ikke fra nogen af siderne lagt skjul på afvigelser i opfattelsen af visse punkter, men den efterfølgende diskussion prægedes af nøgterne vurderinger og gensidig anerkendelse af modpartens synspunkter.

Det gamle stridsspørgsmål om den rette betegnelse for krigen 1848–50, »oprør «eller» rejsning« (Erhebung), dukkede naturligvis op igen. Enighed opnåedes vel ikke; et forslag om godkendelse af betegnelsen »revolution« vandt ikke almindelig tilslutning – det ville også være mindre korrekt at placere de konservative Augustenborgere som førere for en liberal revolution, og de ville sikkert selv kraftigt have betakket sig for et sådant eftermæle. Derimod fremgik det af forhandlingerne, at ordene »oprør« og »Aufruhr« har en forskellig klang i danske og tyske ører. Almindeligvis opfatter vi ikke som tyskerne »oprør« som noget direkte diskriminerende.

Stævnets tredie emne »Sydslesvig efter 1945« blev behandlet af lektor *Jobs Hoffmeyer*, Holte, og dr. *W. Friccius*, Husum, henholdsvis fra dansk og tysk side. På forhånd kunne det forventes, at dette mere ømtålelige emne, som ifølge sagens natur endnu ikke har kunnet gøres til genstand for objektiv historisk forskning, og hvor ydermere et nøje personligt engagement hos mange af deltagerne gjorde sig gældende, kunne give anledning til disharmoni. Det blev ikke tilfældet. Også her trådte på trods af ret dybe meningsuoverensstemmelser den rolige og saglige tone i forgrunden ved rundbordssamtalen. To stærkt personlige vidnesbyrd med hvert sit nationale udgangspunkt blev modtaget med agtelse og forståelse.

Ialt deltog o. 35 skolefolk og historikere, og der var repræsentanter for både den højere skole og folkeskolen. Også Nordslesvigs danske skoler var repræsenteret ved stævnet.

C. St.

Program for
DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING
kursus i hjemstavnslære på
Kalø Landboskole ved Aarhus

Søndag den 2. august

Kl. 20 Velkomst. Ved landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*.

Mandag den 3. august

Kl. 8,30–10 Aftenhøjskolen. Ved statskonsulent, dr. phil. *Roar Skovmand* eller inspektør *David Petersen*.

Kl. 10,30–12 Herregården i middelalderen. Ved dr. phil. *Vilhelm la Cour*.

Kl. 13,30–15 Herregårdenes bygningshistorie i renaissance og barok.

Kl. 15 Excursion.

Tirsdag den 4. august

Kl. 8,30–10 Herregårdenes inventar i renaissance og barok.

Kl. 10,30–12 Herregården og landsbyen før 1550. Ved professor, dr. phil. *Aksel E. Christensen*.

Kl. 13,30–15 Herregården og landsbyen efter 1550. Ved landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*.

Kl. 15 Excursion.

Kl. 19,30 Havekoncert på Clausholm. Randers byorkester spiller.

Onsdag den 5. august

Kl. 8,30–10 Landbrugsreformerne. Ved landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*.

Kl. 10,30–12 Herregården og dens ejer som politisk faktor. Ved professor, dr. phil. *Aksel E. Christensen*.

Kl. 13,30–15 Livet på Herregården.

Kl. 15,30 Afslutning. Ved landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*.

Tilmeldelse sker senest den 15. juli til *Dansk historisk Fællesforening, Landsarkivet, Viborg*.

Deltagerafgiften er 20 kr. pr. deltager. Opholdet koster ialt 45 kr. (+ drikkepenge), lagner og håndklæder må medbringes. Til opholdet yder Undervisningsministeriet et *tilskud på ialt 21 kr.* pr. deltager samt delvis rejsegodtgørelse.

HORSENS HAVN

- Mange moderne stykgodskraner
- 7,00 m vanddybde
- Havnen kan besejles dag og nat
- Store arealer ved kaj og jernbanespor ledige til udleje

**Støt
vore
annoncører**

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

Horsens – Telefoner: 207 – 807 – 808

UGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - tlf. 2 25 71

SØNDERJYDSK BOGHANDEL

Apotekergade 4

Telefon 2 27 03

Boglade ved Kaja Lange Møller

Antikvariat ved H. C. Møller

HADERSLEV

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns - Bylderup Bov
Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Morsø Støbegods

Aktieselskabet

N. A. Christensen & Co.

Kongelig Hofleverandør

NYKØBING MORS

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

**TÅBUKO
til bords...**

**Støt
de
sønderjyske
indsamlinger**

**Grænselandets liv
grænselandets sang**

møder De i

Ajydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

**Andels-
Svineslagteriet
i Kolding**

Grundlagt 1888

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største dagblad

A. Nielsen & Co. A/S

Nykøbing Falster

A-S Faxe Kalkbrud

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

Jordbrugskalk

97% kulsur kalk i varen, som den leveres, ca. 100% passerer 1 mm sigte

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største blad

Nykøbing F.

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

Graasten Andelsslagteri

Aktieselskabet
Varde Bank

Filialer og kontorer
over hele Sydvestjylland

Støt vore annoncører

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

MAMMEN *specialsåmaskiner*

VILMO *kunstgødningsspredere*

GYRO og EXTI *kværne*

GYRO *kuledækkere*

GYRO *frontlæssere*

GYRO *roeoptagere*

GYRO *centrifugalspredere*

GYRO *kaffemøller*

A-S GYRO . SKIVE

Telefon 1500